

Trästad 1 (2)

Borås kring 1860 var som andra svenska småstäder en stad i trä, och så skulle den i huvudsak förbli långt in på 1900-talet. Trästaderna är en nordlig bebyggelsestyp, naturligt knuten till skogsområdena. Den svenska panelarkitekturen har vissa särdrag, som användningen av stående panel hellre än liggande. Dess ursprung finns i 1700-talets Västsverige. Här fanns inte lika mycket skog och därmed tidigt ett behov att hushålla genom att med panel skydda timret för röta. Ny sågteknik gjorde det möjligt att framställa finare panel och därmed också utveckla en klassicistisk panelarkitektur som efterliknade stenhusen. Den svenska panelarkitekturens blomstringstid var decennierna kring 1830 och Borås bebyggelse utgör ett delvis självständigt inslag, framför allt genom sin stora enhetlighet. Trästaderna i Borås uppstod genom de föreskrifter som utfärdades efter 1827 års brand. Innan dess var stadens trähus uppförda i två våningar med en mycket enkel panelarkitektur där de inklädda timmerknutarna framträdde som pilastrar. Brännerigården på Västerlånggatan är det enda på sin plats bevarade huset av den typen. Det överlevde bränderna paradoxalt nog genom sin brandfarliga verksamhet, brännvinsbränning, som gjort att det förlagts nära ån i utkanten av staden dit elden inte nådde.

1830 års byggnads- och brandordning var i första hand avsedd att förhindra nya brandkatastrofer. Redan andra paragrafen lyder: "Wid bebyggande af Tåmter och Qwarter skall erforderligt utrymme lemnas för Sprutors och arbetares verksamhet wid timande Eldsvådor". Tredje paragrafen säger att trähusens höjd inte fick vara mer än 7 1/2 alnar på 2 alnars stenfot, vilket betyder en våning plus vind, "derest icke någon gång stenfotens höjd skulle behöfwa delwis ökas i hänseende till ojemn local". Vidare stadgas att boningshus inte fick sammanbyggas med uthus, att hö och halm inte fick förvaras på vindar, att vindar skall hållas ljusa genom fönster (väl för att undvika användning av lyktor). Tak skall täckas med skiffer, plåt eller tegelpannor och inte med halm, rör, näver och torv, spån, bräddor eller andra eldfarliga ämnen. Hus och staket fick inte tjäras och eldstäders och skorstenars

utformning reglerades ingående i byggnads- och brandordningen. Verksamhetens placering i staden bestämdes också. Färgerier, brännerier, mälthus, rökbastugor, smedjor, snickarverkstäder och andra eldfarliga inrättningar fick inte uppföras i de tätbebyggda kvarteren "utan wid Aen eller å andre aflägsne ställen".

I byggnads- och brandordningen reglerades inte husens utseende utan det skedde i andra bestämmelser. Där bestämdes att gavlarna skulle valmas till hälften utom där husen byggdes ihop med grannen. Nockvalmningen kan ses som ett ytterligare skydd mot de farliga gnistorna vid brand. Samtidigt gav de trästaden Borås ett mycket karakteristiskt utseende.